

• вш на 20-50-х років. Сторінки ненаписаної історії. - К., 1993; 2. Алещенко М.І., Нестеренко В.А. Репресовані •кладачі Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту//Освіта, наука і культура на Поділлі, і аник наукових прань. - Том. 2. -Кам'янець-Подільський, 2002; Завальнюк О.М., Петров М.Б. „Винним себе вгнав..”(В.О.Геринович)//Репресоване красзнавство (20-30-і роки). - К., 1991; Мадько В. Політичні репресії я Хмельниччині: Червона жара// Хмельниччина: роки становлення та поступу (1937-1997). Матеріали всеукр. к-іст. конфер.-Хмельницький, 1997; Нестеренко В.А. Репресії проти діячів науки і освіти в Кам'янці-Ис-пльському// Кам'яниччина в контексті історії Поділля. Матеріали всеукр. наукового симпозиуму. - [ПЧ янець-Подільський. 1997; 3. Кам'янець-Подільський міський державний архів (далі - К-ПМДА). - Ф. 335. I- Оп.1. - Спр. 362. -Арк. 74; 4. Архів СБУ по Хмельницькій області. - Ф. 6193. - Оп.12. - Спр. 5966 - Том.2. - tet. 410; 5. Червоний кордон. - 1932. - 9; 12; 22 січня; 6. Нестеренко В.А. Українізація на Поділлі у 20-30-х зєках ХХ сторіччя. - Кам'янець-Подільський, 2003. - С.55; 7. Архів СБУ по Хмельницькій області. - Ф. 6193. - KSt.12. - П.5966. -Том. 2. - Арк. 239; 8. Там само. - Арк. 7-11; 9. Там само. - Арк. 35; 10. Там само. - Том.1. - 1*5:1; 11. Там само.-Том.2.-Арк. 174-175, 191; 12. Нестеренко В.А. Українізація на Поділлі у 20-30-х роках ПХ сторіччя. - Кам'янець-Подільський, 2003. - С. 56; 13 К-ПМДА. - Ф. 335. - Оп.1. - Спр. 330. - Арк. 213; 14. Їбьшовицька правда. - 1933. - 6 листоп.; 15. Вісті ВУЦВК. - 1935. - 12 січн.: Нестеренко В.А. Репресії проти науки і освіти в Кам'янці-Подільському// Кам'яниччина в контексті історії Поділля. Матеріали всеукр. матового симпозиуму. - Кам'янець-Подільський, 1997. - С.33; 16. Лукашенко. Піднести інтернаціональне •совання в школі// Більшовицька правда. - 1933. - 16 грудня; 17. Державний архів Хмельницької області дь-і - ДАХО). - Ф.п.3. - Оп.1. - Спр. 392. - Арк.І 10-112; 18. ДАХО. - Ф.п.3 - Оп.1. - Спр. 402. - Арк. 56-57; ІЗ ДАХО. - Ф.п.3 - Оп.1. - Спр. 422. - Арк.13; 20. Червоний кордон. - 1940. - 3 січня.

О. М. Гончаренко

УКРАЇНЬСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ І ГОЛОКОСТ: ДО ПИТАННЯ ПРО НЕЙТРАЛІТЕТ ТА КОНФОРМІЗМ У ПРОТИСТОЯННІ ТОТАЛІТАРНИХ РЕЖИМІВ

Політика Голокосту є унікальною подією світової історії, адже вона була програмована та успішно реалізована в сучасному раціоналістичному суспільстві на Іншому етапі його розвитку. Разом з тим, проблема її вивчення не може бути зведена /до г-стої констатації наявності двох груп: злочинців, які отримали владу і змогли здійснити кеддбачені ідеології заходи по тотальному знищенню етносу, і жертви, яка залишилась Ђьдинці з найдосконалішою на той час нацистською бюрократичною системою. Без ддтримки або ж принаймі нейтральної позиції "сторонніх спостерігачів" нацистам не підлося б досягти таких масштабів у планах повного знищення єврейського населення, яке -сгебувало на окупованій території. Зазначена проблема має зв'язок з науковими та дгдктичними завданнями, сприяючи виділенню та аналізу причин, завдяки яким частина -чгаїнського суспільства, зокрема національна інтелігенція, співпрацювала з окупантами. Зезчення цього аспекту окупаційного режиму в Україні, дозволяє прослідкувати взаємодію *ск передвоєнною політикою сталінського режиму і колаборацією, а також виступає ЕЕтерієм життєздатності і впливовості ідеології та цінностей попереднього політичного зсжиму.

Сформульована загальна проблема знайшла певне відображення та вирішення в ізадах українських істориків. Так, М.В. Коваль, розглядаючи проблему колаборації зазначає •зейдосередній вплив на це явище попередньої політики сталінського режиму, заходами якого "шсячі людей, по суті було відштовхнуто від влади¹. В. Гриневич, вважає, що перші місяці явни нацистської Німеччини проти СРСР засвідчили очевидну кризу лояльності щодо —азійського режиму в Україні. Неоднорідне українське суспільство виявилось розколотим, тдд цьому значна його частина демонструвала або відверто вороже, або ж індиферентне гзвлення до радянської влади². В дослідженні О. Тарапон виділяється обставина, за якою радянська інтелігенція, завдяки відповідним заходам сталінського режиму, втратила агактерні для себе суспільні функції. У міру становлення і зміцнення тоталітарної системи з СРСР, поширення партійної монополії на духовну та інтелектуальну діяльність інтелігенції вибувалося насильне викорінення справжньої творчості, інакомислення, самого поняття І -дзорча інтелігенція", яке символізувало непокору, високе почуття громадського обов'язку. ягозицію, критику існуючої системи. Тоталітарній системі був потрібен слухняний загін ! гзепіалістів, обмежених строго професійними знаннями, здатних задовольняти культурні

потреби "соціалістичного" будівництва³. Останнє положення досить вдало пояснює процес, що відбувалися в середовищі національної інтелігенції в роки окупації УРСР. Разом з тим*, не вирішеною частиною загальної проблеми є дослідження конкретних фактів учасності національної інтелігенції в співпраці з нацистським окупаційним режимом в політиці. Голокосту, а також взаємозв'язок цього явища не стільки з політичними репресіями, стільк«а з внутрішньою суттю сталінського режиму. Завданнями даного дослідження є аналіз дій т>~ І частини національної інтелігенції, яка співпрацювала з нацистами, доведення того факту, п- попередня політика та антинародна суть сталінського режиму впливали на формувань І колаборації, як політичного явища Другої світової війни.

Розглядаючи зазначені аспекти проблеми, вважаємо, що нацистська окупаційна влада, намагалася залучити до співпраці ту частину українського населення, яка постраждає від реальних злочинів сталінського режиму. Найбільш прийнятною платформою, на основі якої могла відбутись ця співпраця, був антисемітизм, поширений ще в царські часи і с усунутий радянською владою, яка до того ж проводила досить неоднозначну політику власна і щодо єврейського населення. Разом з тим, подібний погляд на проблему є неповним, адже і співпраці з нацистським окупаційним режимом взяла участь і та частина інтелігенції, яка іт« попередній владі, навпаки знаходилась в привілейованому положенні, користуючись довірою влади та успішно займаючись завданнями соціалістичного будівництва, пф відкидаючи можливості боягузтва та інших подібних проявів людської психіки, вважаючі що причини цього явища необхідно знаходити в внутрішній суті сталінського режиму, я>зі своїми діями створив подібну категорію інтелігенції, здатної віддано служити будь-якій владі. В переломні моменти зміни політичної ситуації вона вчиняла дії, які приводили її я бік переможця.

Українська радянська інтелігенція як соціальна група була сформована переважно * 20-30 рр. ХХ ст. Репресивними заходами сталінського режиму було фактично знищено інтелігенцію, формування якої відбувалось в дореволюційні часи та період визвольних змагань 1917-1920 рр. і здатної на певні прояви нонконформізму. Протягом 20-30 р. бул І сформована нова генерація радянської інтелігенції з непритаманними цій соціальній групі класовими ідеалами, що визнавала примат держави над особистістю як природне явище. І здатної слухняно виконувати політичну волю політичного режиму. "Незгодні" з такою партійним підходом до використання творчого потенціалу інтелігенції були усунуті з впливу на суспільну думку. Разом з тим, поповнення рядів національної інтелігенції вихідцями з інших соціальних груп створювало ситуацію, в якій стереотипи та історичні міфологеми переносились в нове соціальне середовище. Назване положення стосується * І першу чергу антисемітизму, який у свій час був досить поширеним явищем в Україні. Простіше кажучи, аналіз цього аспекту виявляє більш складну та неоднозначну проблему. Так, українське селянство, яке найбільш постраждало від заходів сталінського режиму і в той же час виступало основним джерелом побутового антисемітизму (принаймні цей стереотип продовжує існувати в суспільній свідомості), не взяло безпосередньої участі в переслідуванні євреїв. Винятком є населення, що проживало в приєднаних після 1939 р. областях УРСР. І в яких в перші дні окупації відбулись погромні ексцеси. При аналізі ситуації, що склалася в окупованих територіях в перші дні окупації, виявляється та обставина, що єврейські погроми відбулись в усіх приєднаних до СРСР після 1939 р. територіях. Певна кількість населення, знаючи, що при новій владі їм буде відведена роль аутсайдерів і розраховуючи з безкарністю, консолідувалась на антирадянських та антикомуністичних засадах. Така ситуація, об'єктом насилля в період "безвладдя" стають не тільки випадкові жертви, а і чітко визначена, опосередкована знаннями місцевого населення про особливості ідеології майбутньої влади частина суспільства⁴. На наш погляд, це положення сформульоване білоруським дослідником характерне і для ситуації, що склалася в західних регіонах України, адже сталінський режим не зміг за порівняно невеликий проміжок часу уніфікувати особливості цього регіону. Проте він налаштував проти себе місцеве населення активізував етнічні стереотипи. Політична програма, сформульована опозиційною

радянській владі ОУН обох напрямків, які були здатні об'єднати українське суспільство навколо державницької ідеї з'явилась маючи конкретний антисемітський комплекс, який був усунутий лише в 1943 р., тобто в період коли завдання ліквідації українських євреїв, поставлені окупаційною владою були виконані. На території Наддніпрянщини, навіть в районах, в яких в період 1918-1920 рр. відбулись єврейські погроми, ситуація не була дестабілізована названим чинником. В той же час, інтелігенція, яка була сформована переважно з селянського стану, виявила практичну здатність до антисемітських заходів. Очевидно, що побутовий антисемітизм трансформувался в новому соціальному середовищі в антисемітизм політичного типу. Взявши участь в роботі окупаційних органів влади, ця частина національної інтелігенції взяла пряму або опосередковану участь як в Голокості, так : в нацистському геноциді щодо українського населення, а отже виступила проти власного народу. Зазначимо, що і в передвоєнні роки вона виконувала аналогічну роль, виконуючи роль "посередника" між владою і народом.

В середовищі української інтелігенції перебував доволі чисельний прошарок зихідців з інших національних груп, особливо з середовища єврейського населення. Євреї були дійсно присутні в українській культурі, освіті, мистецтві тощо. Разом з тим, тавтономність народів, проголошена радянською владою, заохочення асиміляційних тенденцій створювало стереотип "єврейського засилля" в усіх сферах життя українського суспільства. Таким чином, етнічні стереотипи залишались і в тогочасному радянському суспільстві. Зростання антисемітських настроїв в роки Великої Вітчизняної війни мала місце з середовища партійної бюрократії, яка, очевидно, намагалась таким чином передбачити жакливі радикальні зміни ідеологічної кон'юнктури. Про те, що антисемітизм став державною політикою свідчить установка Сталіна, що була дана на ідеологічній нараді в ЦК РКП (б) восени 1944 р., на якій він підкреслив, що потрібно "більш обережно" підходити до визначення євреїв на керівні пости в державному апараті, армії⁰. Досить характерним є гвалтування радянської інтелігенції до фактів нацистського геноциду щодо єврейського населення. Факти тотального знищення єврейського населення не застосовувались в радянській контрпропаганді, яка-програла в ідеологічному протистоянні з аналогічними садистськими відомствами. Радянська пропагандистська модель не змогла аргументовано Пступити проти теорії "єврейського більшовизму", яка знаходилась в центрі нацистської деології і застосовувалась на окупованій території. Очевидно, що причина цього полягає не-дльки в відсутності необхідної компетенції радянських пропагандистів. Вже в роки війни з'явився термін "мирні радянські громадяни", який використовувався для пояснення жлітики нацистів щодо національних груп радянського суспільства. Таким чином, зсзпочалось "замовчування" тих злочинів, які були здійснені на окупованій території, іднією із складових подібного підходу до пояснення суті окупаційного режиму був державний антисемітизм в СРСР, який в роки війни проявлявся в латентній формі. Отже, антисемітизм виявився зручною та глобальною ідеєю, притаманною тоталітарним режимам, ні широко використовували етнічні стереотипи у власних інтересах.

Розглядаючи зазначені аспекти проблеми, необхідно врахувати ще одну обставину, в д стосується відсутності повної уніфікації національної інтелігенції, яка походила з різних регіонів України. Неможливо ототожнювати інтелігенцію, яка походила з східноукраїнських земель, з інтелігенцією Наддніпрянщини. В цьому середовищі херігались різні як політичні, так і національні ідеали. В роки окупації саме східноукраїнська інтелігенція стала "генератором" національних ідеалів, поширюючи їх на же суспільство. Характерно, що ці ідеї знайшли свого поширення в Наддніпрянській ізгаїні, зокрема Київщині. Велика кількість носіїв цих ідей працювала в окупаційних ігганах влади⁶. Прихід нацистів був розцінений багатьма як можливість утворення "Самостійної України"⁷. Проте через 1,5-2 місяці окупації нацисти стали переслідувати твзайнських націоналістів, після чого ті змушені були перейти до підпільної роботи⁸. Під ш в о м націоналістичної пропаганди частина української молоді сприймала ці ідеї,

вступала в організації і здійснювала практичні дії, знищуючи осіб, які працювали на гестапо та представників радянського руху опору⁹.

Таким чином, з окупацією УРСР німецькими військами сформувалась доволі чітка позиція нацистського керівництва щодо використання потенціалу української національної інтелігенції. Названа обставина використовувалась виключно з тактичних, а не стратегічних міркувань. Нацистським керівникам потрібен був всього інтелектуальний та професійний потенціал інтелігенції. У зв'язку з цим в перші місяці окупаційного режиму проводились заходи, спрямовані на знищення тієї частини національної інтелігенції, яка зберігала відданість комуністичним ідеалам та готувалась до безкомпромісної боротьби з режимом. Б той же час, навіть факт перебування особи в ВКП (Б) або КП (б) У, не означав, що вона була приречена на знищення. Комуністи підлягали реєстрації в гестапо, а їх майбутнє залежало від них самих, від їх реальних дій і поведінки¹⁰. Колишні комуністи були лише звільнені і керівних постів, які вони займали при радянській владі¹¹. Єдиним критерієм, здатним вирішити долю конкретної особи, було її ставлення до нового політичного режиму, та її реальні дії. Зберегти нейтралітет у протистоянні двох тоталітарних політичних режимів * умовах окупації було неможливо.

Ставлення нацистів до української колаборації не було однозначним. Проводячи геноцид щодо українців та тотальне знищення місцевого єврейського населення, нацисте враховували обставину, за якої могла виникнути ймовірність виникнення державотворчих ідеалів в середовищі національної інтелігенції. Тому при найперших ознаках зародженні цього руху нацисти фізично знищували носіїв цих ідей. Очевидно, у зв'язку з названою обставиною вже наприкінці 1941р. та весною 1942 р. окупанти розпочали їх ліквідацію! Достатньо згадати трагічну долю редакції газети "Українське Слово", яка у грудні 1941 т майже у повному складі була заарештована та незабаром піддана репресіям, повторивши долю своїх ідеологічних противників. Нацисти досить непродумано і самовпевнено прагнули не допустити співпраці з українською інтелігенцією, яка б носила стратегічний характер. Вза протиріччя з цього приводу між А. Розенбергом і А. Гітлером закінчувались, як відомо, КІ користь останнього. Так, А. Розенберг, вважав за необхідне створення української державності, а відтак планував провести широку програму заходів, спрямованих **НЕ** відродження української національної самосвідомості¹². Відповідним чином завершувалися аналогічні стосунки між А. Розенбергом, рейхсміністром східних окупованих територій, та його підлеглим Е. Кохом, керівником Рейхскомісаріату "Україна". В цьому полягала основна відмінність нацистського окупаційного режиму в Україні, - використати український колабораціонізм та потенціал інтелігенції виключно з тактичних міркувань.

Отже, відмовивши українській інтелігенції навіть в теоретичному шансі **НЕ** відродження будь-якої форми національної державності, нацистській окупаційній адміністрації частково вдалось використати її потенціал для боротьби з цінностями! комуністичного суспільства, а також політики Голокосту, яка в Україні здійснювалась під гаслами боротьби проти "єврейського більшовизму". Зазначимо, що окремий сегмент нацистської окупаційної пропаганди спрямувався безпосередньо на інтелігенцію. Проте, незважаючи на різні життєві долі і шляхи в табір колаборантів, ця частина національної інтелігенції може однозначно розглядатись як соціальна група, яка діяла всупереч інтересам власного народу. При цьому нацистам вдалось використати її потенціал як в ідеологічному обґрунтуванні, так і в практичному здійсненні політики Голокосту та геноциду щодо українців. Крім того, подібний вплив інтелігенції вносив елемент дезорганізації ~г антиморальності в суспільне середовище, адже, навіть пропаганда досягнення національних ідеалів відбувалась за рахунок етносу, з яким українцям довелося спільно проживати не ОДН століття, і стосунки між якими не завжди знаходились в конфронтаційній площині.

Необхідно зазначити, що нейтралітет інтелігенції в тих умовах, що склалися і окупованій Україні був неможливий. Будь-яка форма співпраці з нацистським режимом неминуче призводила до дій, які суперечили тактичним та стратегічним національним інтересам. Характерною у цьому плані є відповідь одного з колаборантів, колишнього

услетеля, який, перебуваючи на службі в окупантів, виконував всього лише обов'язки тзмічника інспектора по праці та рахівника в громадському господарстві: "... я добровільно ЕБзя виконати це завдання, вважаючи це як обов'язок службовця німецьких окупантів, ЕЖС в той час я працював помічником інспектора по праці"¹³. Нейтралітет інтелігенції був Т^еможливлений самим фактом військового та ідеологічного протистояння нацистського та алінського тоталітарних режимів. Чужоземне нашестя на державу, на чолі якої знаходився **2Елгатор** - тиран, неминуче створювало політичну та моральну дилему для всіх ^задоволених, що перебували у свідомій опозиції до диктатури. Вони мали вирішити: або, згхористовуючи переваги воєнного та політичного становища, боротися з системою, або ж вступити проти чужоземної агресії і внести свою частку в захист не тільки Батьківщини але і режиму. Дилема виявилася ще складнішою, коли зовнішній ворог виявився таким самим -граном, що викликав відразу, і чия перемога неминуче могла призвести до політичного тдкорення, економічної експлуатації та національного виродження¹⁴.

Незважаючи на те, що в перші місяці окупаційного режиму в Україні активно зширювались як національні, так і націоналістичні ідеї, "третьої сили", здатної очолити 5?ротьбу проти обох тоталітарних систем не існувало. При цьому, будь-яка форма співпраці т окупантами призводила до прямої або ж до опосередкованої ідеологічною сферою участі в політиці Голокосту. Назвемо характерні в цьому плані відповіді одного з обвинувачених. 7їх. на запитання: "... якої ж тоді влади Ви бажали на Україні, - він відповідає: "Демократичної, не диктатури, без жидів і більшовиків.... За своїми політичними поглядами і український націоналіст, але не повністю, оскільки не погоджувався з лозунгом українських націоналістів "Україна для українців; так як в цьому лозунзі вбачається ••статура і насильство, а я проти диктатури і всякого насилля"¹⁵. В той же час, він не --яснює як у його поглядах співвідносяться "демократичні цінності" і відома доля євреїв та частини українців. Проте, цілком очевидно, що в питанні про долю євреїв погляди цієї особи співпадають з поглядами нацистів, - адже вони проти "жидів і більшовиків".

Відсутність можливостей для дотримання нейтралітету були характерними і для тієї -истини інтелігенції, яка обирала іншу лінію поведінки, - наприклад участь у діяльності ігркви, "відродження" якої також здійснювалось нацистською окупаційною владою. Так, звинувачений по одній з характерних для післявоєнного періоду кримінальній справі, івідчить: "... в м. Білій Церкві колишнім заступником бургомістра... з перших днів був сформований актив автокефальної церкви, через який велась антирадянська націоналістична ттопаганда за самостійну! Україну"¹⁶. Зрозуміло, що роль цієї організації унеможливлювала священників від славослів'я на адресу А. Гітлера та загалом "визволителів". Незважаючи на іосить неоднозначну позицію нацистів до церковних структур, які діяли в цей період на ;купованій території УРСР, на початковому етапі окупації церковним ієрархам не залишалось нічого іншого ніж сприяти нацистам в їх зусиллях, спрямованих на ідеологічну сбробку населення. Зазначимо, що ділова переписка між церковними ієрархами УАПЦ, звернення до віруючих та керівництва III Рейху переповнені антирадянською, тдтисемітською фразеологією¹⁷. Окупанти намагались не допустити об'єднанім структур травославних церков України і в той же час прагнули використати їх у власних як політичних, так і ідеологічних інтересах. Частина української інтелігенції, намагаючись ітдйти від участі в політичному протистоянні двох тоталітарних режимів, отримувала статус священників, але також не змогла досягти бажаного нейтралітету. Режим у будь - якому іяпадку не допускав цієї можливості.

Частина радянської інтелігенції з легкістю і без особливих вагань перейшла на службу до окупантів. Так, секретар редакції газети "Червоний Жовтень" м. Сквиря. Київської області, недавній випускник літературного факультету Київського університету, член ВКП б) з 1933 р., який створив кілька творів явно кон'юнктурного характеру: ("Трактористи", Сталінська сільрада", "Безголовий голова") та 15 брошур про досягнення Радянської України (на особисте прохання М. Хрущова). З окупацією м. Сквиря активно співробітничав з окупантами, був уповноважений київського гестапо по обміну промтоварів на продукти

харчування. Через нього київське гестапо реалізувало речі, конфісковані у євреїв м. Києва, які були відправлені в Бабин Яр. В 1943 р. він був редактором видавництва газете "Хабнівські вісті", а потім "Дзвін волі" м. Біла Церква, Київської області. Перебуваючи на зазначених посадах, він хвалився перед співробітниками якістю своїх статей: "... так писати труднощі не потрібні, для цього потрібно мати ненависть до жидів"¹⁸. Аналіз змістовне: частини відповідного видання, яким керував цей представник національної інтелігенції, показує типову для всіх окупаційних газет ідейно-політичну спрямованість. В одній з останніх статей "Наш обов'язок", було сказано наступне: "Жидівські посіпаки умиваються святою дніпровською водою. ... Вони знову несуть нам колгоспне ярмо, знову хочуть глузувати над християнською вірою"¹⁸. В той же час, він врятував від розстрілу с українських працівників, які працювали в редакції газети, а також сприяв порятунку двох радянських громадян єврейської національності, які переховувались в редакції газети. Маючи можливість для евакуації та добру репутацію від генерального комісара, він залишився на території, незабаром визволеній радянськими військами. Характерно, що й інші особи, перебуваючи на службу в нацистів, захоплюючись поширюваними націоналістичними ідеалами і в той же час або допомагали радянським патріотам, або принаймі не доносили про них окупаційній владі, що саме по собі носило ознаки злочину, і отже було кримінально караною дією, за яку передбачався розстріл²⁰. Таким чином, в цих долях знайшли свого відображення умови впливу сталінського режиму, які формувати подібні особистості, здатні служити будь-якому режиму, проводячи разом з НИМ ПОЛПІК), спрямовану як проти власного народу, так і єврейського населення України.

Реалізація завдань, поставлених даним дослідженням, дозволяє сформулювати висновки.

При розкритті зазначеної теми необхідно враховувати наявність двох груп національної інтелігенції, які відрізнялись між собою і зберігали певні регіональні особливості. При цьому інтелігенція західних регіонів УРСР виступила ініціатором поширення національних та націоналістичних ідей, які знайшли підтримку = Наддніпрянщині. Перший період окупації позначився значним розвитком національних ідей, проти яких виступила нацистська окупаційна адміністрація, справедливо вбачаючи в них можливість формування державницької ідеології. Проте, поширювані в цей період національні ідеї були співзвучні з нацистською пропагандою "єврейського більшовизму", а отже частково відповідали політиці Г'олокосту, яка доволі успішно проводилась в окупованій Україні.

Причини співпраці частини національної інтелігенції з окупантами полягали а попередній репресивній політиці сталінського режиму. Проте, виділяється ще одна не менш важлива умова, яка стосується обставин формування радянської інтелігенції як соціально: групи, яка не мала власної позиції, виконуючи вказівки керівництва ВКП (б) і проводячи разом з нею антинародну політику. Здатність до нонконформізму в цієї соціальної групи: радянського суспільства була втрачена ще при її формуванні. Отже, одним з наслідків політики сталінського режиму було створення умов конформізму як однієї з передумов для формування колаборації.

Українська національна інтелігенція, яка перебувала на окупованій нацистами території не мала умов для збереження політичного нейтралітету в протистоянні двох тоталітарних режимів, а отже повинна була внаслідок цього прийняти одну з двох ідеологій. Частина інтелігенції активно співпрацювала з нацистами і проводила разом з ними репресивну політику проти українського та єврейського народів. Будь - яка форма співпраці з окупантами, неодмінно призводила до участі в реалізації їх планів, які не відповідали інтересам українського народу.

Нацистському керівництву, частково вдалось використати творчий та загалом професійний потенціал національної інтелігенції як у формуванні основ окупаційного режиму, так і в політиці Голокосту. Однією з передумов подібного становища стає антисемітизм як ідеологія притаманна двом тоталітарним режимам.

Перспективою наступних досліджень з зазначеної тематики, повинен стати аналіз сзлення до політики Голокосту тієї частини української національної інтелігенції, яка замовившись від будь-якої форми співпраці з нацистами, вступила в безкомпромісну бротьбу за збереження цінностей комуністичного суспільства.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Л. Коваль М. В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939 - 1945 рр.). - К., 1999. - С. 126; 2. Тр-тична історія України. XX ст.: У 6 т. / Редкол.: І.Ф. Курас (голова) та ін. - К., 2002 - 2003. Т. 4: Україна у П"тій світовій війні, 1939 - 1945. - Керівник тому В.І. Кучер. - К., 2003. - С. 145; 3. Тарапон О.А. Творча т-глігенція: методологічні аспекти проблеми // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. - "ереяслав-Хмельницький, 2001. - Вип. 12. - С. 237, 238; 4. Розенблат Е. Антисемітизм и погромы в жадных областях Беларуси в первые месяцы Великой Отечественной войны // Материалы Девятой Ежегодной *еждународной Междисциплинарной конференции по иудаике. Часть 1. - М., 2003. - С. 315; 5. Винокурова М.А. Евреи Винничины в период Второй мировой войны. Малоизвестные документы и новые интерпретации: В 2 т. - Т. 3. Участники боевых действий на фронтах войны с нацизмом и труженики тыла. - Винница., 2000. - С. 6. Державний архів Служби Безпеки України (далі - ДА СБУ). - Ф. 79. - Оп. 1. - Спр. 5. - Арк. 40 - 46; 7. ^тральний державний архів громадських об'єднань України (далі - ЦДАГО України). - Ф. 166. - Оп. 3. - С.-х. 154. - Арк. 2; 8. ДА СБУ. - Ф. 6. - Спр. 71889. - Арк. 19; 9. Там само. - Спр. 73417. - Арк. 7, 16, 17; 10. державний архів Київської області (далі - ДАКО). - Ф.4. - Оп. 1. - Спр. 146. - Арк. 43; 11. ЦДАГО України. - «: 66. - Оп. 2. - Спр. 24. - Арк. 3; 12. Там само. - Ф. 1. - Оп. 23. - Спр. 3104. - Арк. 17, 18; 13. ДА СБУ. - Ф. 6. - Г— 72736. - Арк. 17,18; 14. Зарубінський О.О. Західна опінія про політичні настрої населення окупованої т-гтіни на початку радянсько-німецького протидборства 1941-1945 рр. //Матеріали Міжнародної наукової «тноеренії "50-річчя перемоги над фашизмом: наслідки та уроки" 4 - 5 травня 1995 р. Частина 1. // Під ред. М. Зяговського, І.Дробота, І. Козловської- К., 1995. - С. 135, 136; 15. ДА СБУ. - Ф. 6. - Спр. 71876. - Арк. 159; і: Там само. - Спр. 72225. - Арк. 50; 17. ДАКО. - Ф. 2412. - Оп. 2. - Спр. 199. - Арк. 74, 81, 110, 111; 18. ДА ЗУ. - Ф. 6. - Спр. 72222. - Арк. 40; 19. Дзвін волі. - 1943. - 16 грудня; 20. Центральний державний архів ягдкх органів влади і управління України. - Ф. 4620. - Оп. 3. - Спр. 285. - Арк. 104.

Р.М.Матейко

РОЛЬ АНДРІЯ ПАЛІЯ У ВІДРОДЖЕННІ ТА РОЗБУДОВІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ (1923-1939 РР.)

Українська кооперація має глибокі історичні корені. Вагомих результатів у економічному, аспіальному і духовному розвитку населешія, особливо селянства, вона досягла на згедноутфайнських землях у період між Першою та Другою світовими війнами. В цьому чимала аслуга колись відомого, а потім упродовж довгих років забутого на батьківщині визначного араїнського кооператора, директора славнозвісного "Мослосоюзу", громадсько-поштитичного діяча ідзрія Палія, 110-річниця від дня народження якого недавно минула. На жаль, цю ювілейну дату не агл-тітали ні наша влада, ні громадськість.

Настав час повністю повернути із забуття ім'я А. Палія, відтворити його життєпис, :смитити цінний досвід господарсько-кооперативної та громадсько-політичної діяльності. Це :лрава майбутнього (хай і недалекого). А зараз бодай коротко зупинимося на деяких найважливіших юдх життєвого шляху А. Палія, з'ясуємо його роль у відродженні західноукраїнської молочарської соперації після Першої світової війни, в організаційному становленні "Маслосоюзу". Адже ігзсвячена цьому кооператорові та його побратимові А. Мудрику монографія А. Качора «Мужі ідеї : граці», яка 1974 р. вийшла у Канаді¹, в Україні практично невідома читацькому загалові. До того ж 7 ній не використано багато українських джерел, які були недоступні авторові. Фрагментарними е слька публікацій про А. Палія, які за останні роки надруковані в пресі західного регіону нашої оаїни та Києва². Далеко не вичерпує цю тему історико-мемуарна книга "Андрій Палій - будівничий - керманіч "Маслосоюзу", яка 2001р. побачила світ у видавництві Тернопільської академії ?народного господарства "Економічна думка"³.

Народився майбутній подвижник української кооперації 1 ірудня 1893 р. в селі Нові Збівотули нинішнього Тисменицького району, що на Івано-Фраїжівщині. 1914 р. юний Андрій тєслішно закінчив Станіславську польську гімназію. Навесні 1915 р. він був мобілізований до австро-